

2019 GÜNEYDOĞU AVRUPA ATIK YÖNETİMİ KİYASLAMA RAPORU ÖZETİ

2019 Güneydoğu Avrupa Atık Yönetimi Kıyaslama Raporu, NALAS (Güneydoğu Avrupa Yerel Yönetim Birlikleri Ağı) Katı Atık ve Su Yönetimi Çalışma Grubunun 11 üyesinin katkılarıyla bölgedeki 10 ülkenin 2018 yılı verileri kullanılarak hazırlanmıştır. Bu ülkeler Arnavutluk, Bosna Hersek, Hırvatistan, Karadağ, Kosova, Kuzey Makedonya, Moldova, Romanya, Sırbistan ve Türkiye'dir. Türkiye'nin ulusal atık yönetimi verileri ile Kartepe Belediyesi (Kocaeli) ve Uzunköprü Belediyesi (Edirne) yerel verilerinin raporda yer alması NALAS üyesi Marmara Belediyeler Birliğinin katkısıyla sağlanmıştır.

İlki 2014, ikincisi 2015 yılında yayınlanan Güneydoğu Avrupa Atık Yönetimi Kıyaslama Raporu, 2019 yılında üçüncü kez yayınlanmaktadır. Kıyaslama Raporunun üçüncü baskısının amacı pozitif ve negatif eğilimleri göstermek suretiyle Güneydoğu Avrupa'da atık yönetimi sektöründeki gelişmeleri izlemek, bu eğilimleri etkileyen faktörler hakkındaki görüşleri paylaşmak ve bölgedeki yerel yönetim birlikleri arasında iyi uygulamaların paylaşımını desteklemektir.

2019 yılı raporu, 'döngüsel ekonomi'yi bir AB paradigması olarak ve ekonomik büyüme ile çevre ve doğal kaynaklar üzerindeki baskının birbirinden ayrılması için bir araç olarak tanıtmaktadır. Rapor, 'döngüsel ekonomi' hakkında farkındalığı artırmayı, bölgedeki ülkelerin bu konudaki yaklaşımları ve uygulamalarını sunmayı amaçlamaktadır.

RAPORUN TEMEL BULGULARI

- Raporun bu baskısı, NALAS üyelerinin ekonomileri düzeyinde **atık yönetimi sektöründe olumlu bir eğilime** işaret etmektedir. Güneydoğu Avrupa bölgesinde en belirgin farklılıklar AB üyeleri ile aday ülkelerin ekonomileri arasındadır.
- AB 28 ile karşılaştırıldığında, Güneydoğu Avrupa ekonomilerinin gayrisafi milli hasılası (GSMH), bölgedeki **olumsuz ekonomik durumu** açıkça göstermektedir. AB 28 ortalaması (kişi başına 38,705\$), Güneydoğu Avrupa'nın ortalama GSMH'sinden (kişi başına 9.652\$) **dört kat daha yüksektir**. 2015 ile kıyaslandığında, tüm ekonomilerin bölgedeki ekonomik kalkınmaya işaret eden gelir düzeylerini artırması dikkat çekicidir.
- **Bölgedeki kişi başına ortalama atık üretimi 0,95 kg/gün** olup AB 28 ortalaması olan 1,33 kg/gün'den daha azdır.
- 2014 yılı kişi başına düşen GSMH, hedef ekonomilerde iki kattan fazla artmıştır. Bununla birlikte, **kişi başına ortalama atık üretimi**, 2014'ten 2018'e kadar önemsiz bir artış eğilimi ile **sabit kalmaktadır**. Bununla birlikte, ekonomik kalkınma ve atık üretimi hala birbirine bağlıdır ve bu da **Güneydoğu Avrupa'nın ulusal ekonomilerinin döngüsel ekonomiye geçişi yolunda** daha fazla çaba gösterilmesini gerektirmektedir.
- **Güneydoğu Avrupa bölgesindeki nüfusun %79,6'sı belediye katı atık yönetimi hizmeti kapsamındadır**. Hırvatistan ve Türkiye, %99'lük oranlarıyla %100 hedefine ulaşmaya yakındır. Moldova nüfusunun sadece %35,2'sine katı atık yönetim hizmeti verilebilirken hedef ekonomilerin geri kalanı Güneydoğu Avrupa ortalaması civarındadır.
- Pilot belediyeler tarafından rapor edilen **atık bileşimi, biyobozunur atıkların** toplam atık hacminin **%55'ine kadar** bulunduğunu göstermektedir. Öte yandan, biyolojik atık işleme fırsatlarını değerlendirmek için yalnızca mütevazı çabalara şahit olunmaktadır.
- Güneydoğu Avrupa'da oluşan atığın ortalama **%79'u** düzenli depolama sahalarında bertaraf edilmekte ve dolayısıyla **düzenli depolama, Güneydoğu Avrupa'daki atık bertarafı için birincil seçenek olmaya devam etmektedir**. Düzenli depolanan atık miktarı artış eğilimi göstermektedir (2014'te %67,3, 2015'te %77,5, 2018'de %79) ve 2017 yılındaki AB 28

ortalaması olan %46,4'ten fazladır. Kuzey Makedonya'da oluşan atığın %99,5'i depolama sahalarında gömülürken Arnavutluk'ta bu oran %60 civarındadır.

- Atıkların **biyolojik işleme tabi tutulması**, %1'den daha az oranda olmasına rağmen, Bosna Hersek, Romanya, Hırvatistan ve Türkiye'de uygulanmaktadır. Atıklar sadece Romanya'da %10 gibi önemli bir oranla **ısıtma işleme** tabi tutulmaktadır. Hırvatistan ise yine aynı işlemi yapmakta, ancak bu oran %0,05'te kalmaktadır.
- Güneydoğu Avrupa bölgesinde en büyük ilerleme, **yasa dışı çöp sahalarının sayısındaki azalmayla** ve dolayısıyla atık bertarafının kontrolünde kaydedilmiştir. 2015'te toplam atığın % 20,8'i yasa dışı olarak atılırken 2018'de bu oran toplam atığın %14,2'sine düşmüştür. Halen, **belediye katı atıklarının çoğu, uygun olmayan depolama alanlarına ve yasa dışı çöp sahalarına atılmaktadır**. Türkiye, Sırbistan, Bosna Hersek ve Kosova'da daha fazla sayıda düzenli depolama alanları bulunmakla birlikte nüfusları göz önüne alındığında hala yetersiz kalmaktadır. Moldova'da çok sayıda (1147) uygun olmayan depolama alanı rapor edilmiştir. Yalnızca Bosna Hersek ve Karadağ tarafından **bozulmayan (inert) atıklar için düzenli depolama alanlarının** varlığı bildirilmiştir.
- Güneydoğu Avrupa nüfusunun %57,1'i uygun depolama alanları ile hizmet kapsamındadır. Sırbistan, Arnavutluk, Bosna Hersek ve Kuzey Makedonya'da uygun depolama alanları ile yapılan hizmet nüfusun yarısından azını kapsarken bu oran Moldova'da sadece %0,8; Kosova ve Hırvatistan ise sırasıyla %92 ve %97,2 ile en büyük kapsama oranına sahiptir.
- Ekonomilerin çoğu yükseliş eğilimi gösterse de, **bölge hala geri dönüşüm konusunda sıkıntı yaşamaktadır**. Slovenya'da geri dönüşüm yoluyla atık geri kazanım oranının çok yüksek olmasına rağmen (%58,9), bölgedeki belediye atığı için toplam geri dönüşüm oranı (%15,5), AB 28 ortalamasından (%46,4) üç kat daha düşüktür. Atıkların ayrı toplanması, atıktan türetilen yakıt (RDF) ve atıkların geri dönüştürülmesi potansiyellerinden yeterince yararlanılmamaktadır. Araştırmaya dahil edilen 21 örnek belediyeden sadece 13'ü geri dönüşüm faaliyetleri rapor etmiştir. Bu 13 belediyeden de sadece 6 tanesi %20'nin üzerinde daha önemli bir geri dönüşüm oranı bildirmiştir.
- **Malzeme ayak izi**, kişi başına yerli malzeme tüketimini gösteren bir indikatördür. Daha yüksek bir değer ekonominin doğal kaynaklara daha fazla baskı oluşturduğunu gösterir. Aynı zamanda ilgili hedef ekonomide atık üretimi potansiyelini de gösterir. Bölgedeki birçok ekonomi 13,8 ton/kişi olan AB 28 ortalamasının üzerindedir. Yani, Romanya ve Bulgaristan (21,56 t/kişi ve 19,60 t/kişi) ile ortalamanın oldukça üzerindeyken; Sırbistan, Slovenya ve Karadağ bu çizginin biraz üzerindedir. Diğerleri AB ortalamasının altında kalmakta ve Moldova 7,7 ton/kişi ile en düşük değere sahip olmaktadır.
- Slovenya dışındaki Güneydoğu Avrupa ekonomilerinin çoğunda **döngüsel ekonomi** hala nispeten yeni, bilinmeyen, teşvik edilmeyen ve düşük öncelikli bir konudur.
- Örnek belediyeler arasında en yaygın **fiyatlandırma yöntemi**, üretilen atık miktarına bakılmaksızın halen m² cinsinden evin büyüklüğüdür. Kentsel alanların kırsal alanlardan daha yüksek toplama oranına sahip olduğu örnek belediyelerde ortalama **atık yönetim ücretleri tahsilat oranı %78**'dir.
- Katı atık yönetimindeki **kayıt dışı sektör**, neredeyse tüm örnek belediyelerde bulunmaktadır. Bu sektör, ne yetkililer ne de yasal çerçeve tarafından tanınmaktadır. Kayıt dışı atık toplayıcıları, geliri yoksulluk sınırının altında olan düşük gelirli topluluklarda, işsizler ve evsizler arasında bulunmaktadır. Kayıt dışı atık toplayıcıları tarafından toplanan en yaygın atık türü metal, PET ve kağıttır.
- Katılımcı ekonomilerin çoğunda atık yönetimi veri toplama ve raporlamayı yöneten düzenlemeler olmasına rağmen, **raporlama sistemlerinin tam olarak uygulanmadığı**, bir ölçüde veri güvenilirliğini tehlikeye attığı görülmektedir. Ayrıca, bazı durumlarda, veriler ya eksiktir ya da ölçümlerden ziyade tahminlere göre verilmiştir.

